

Vid Dobrin.

Spisal Josip Kostanjevec.

1.

Vid Dobrin je bil že dve leti poročen in bil je, kar je veliko bolj važno, v zakonu srečen. Njegova ženka Netka je bila ena onih bitij, ki ne morejo nikogar žaliti, najmanj seveda svojega moža. Bila je srednjega stasa, bujnih udov, modrih, dobrodušnih oči in živahna kakor veriverica. Njena glava sicer ni kazala eksotične lepote, njeno čelce je bilo nekoliko preveč stisnjeno, toda nihče dozdej še ni trdil, da bi ta glava ne bila na prvi pogled prikupljiva. Netkin glas je bil sicer nekoliko tih, a zvonek, in kadar se je zasmejala, je božal ušesa poslušalcev nalik glasu, ki ga izvablja vešča roka srebrnim strunam. In ta Netka je podarila Vidu tudi že prvega sinčka, ki je imel zdaj že skoro celo leto življenja za sabo. Zakaj bi torej Vid ne bil srečen?

Vid je bil sodni adjunkt v Dolgi vasi. Ta Dolga vas bi se bila morala pravzaprav prekrstiti v dolgočasno vas brez vsakega socialnega življenja, kakršnih je pa sicer še mnogo v naši ožji domovini. Uradniki so, bili skoro vsi vklenjeni v sladki zakonski jarem ter so zvečer in ob prostih urah prečepali pri svojih družinah, pomagali pestovati najmlajše svoje nade, klali drva ter skrbeli, da ni ugasnil ogenj. Z dovoljenjem svojih »milostivih« so si semtertja prižgali tudi pipo ter izpili kozarec vina, a nato so pomagali slačiti debelokračne maličke ter jih devati v postelj. To je bilo vse njih očetovsko veselje. K »boljšim« ljudem sta pripadala še dva trgovca, ki sta bila vajena, da sta vsak dogodek in nedogodek v Dolgi vasi merila natančno na vatile, ter nekoliko krčmarjev, ki so se pa videli na prvi pogled zelo sumljivi. Navzlic vsemu temu pa je imela Dolga vas vendar to prednost, da se je vsak škandalček zasledil že v povojih, in ravednost ter klepetavost sta imeli razprostrte svoje mreže v najskrivnejši kotichek.

Ko je prišel Vid v Dolgo vas, je bil še samec. Na hrano je moral hoditi v gostilnico, ki so mu jo nasvetovali. Ali po nesreči je zahajal tja tudi davčni praktikant, vsiljivo, nezrelo človeče. In Vid si je gostilnico prebral zaradi njega. Toda glej, že čez nekoliko dni

je bil za njim tudi praktikant! Od tedaj pa je začel razmišljati, kako bi se rešil in si poiskal miren kot, ki bi mu ugajal. In prepričal se je, da je sedaj najpripravnější trenotek, ko lahko izpolni svoji nevesti srčno željo ter jo povede pred oltar. Vid se je torej oženil največ iz dolgega časa in zaradi filistrskih razmer v Dolgi vasi. A navzlic temu se dozdej še nikdar ni pokesal, da je storil ta korak. Bil je srečen in v tej sreči niti ni mislil, da bi tako hitro odšel iz Dolge vasi. To filistrstvo se mu je nekako prikupilo, in slutil je, da je prav ono vzrok, da more imeti svojo ženko popolnoma samo zase.

Vid je torej začel živeti samo sebi in Netki. Redno je hodil vsak dan v pisarno in iz pisarne, proti večeru napravil z ženko kratek izprehod v bližnji gozdič ali sosednjo vas ter potem prebil po ves večer v njeni družbi. Ko je dobil sinčka, pestoval in oblačil in slačil ga je prav tako, kakor so to delali drugi, manj duhoviti zakonski možje, nego je bil Vid . . .

A danes je dobil Vid v svoji pisarni na mizi listek brez podpisa, v katerem mu »dobrohoteč prijatelj« s suhoparnimi besedami razodeva, da ga žena vara, ter da mu zahaja v škodo Milan, nadobudni mlečnozobi sinček trgovca Vejača . . .

Vid se je glasno zasmel ter vtaknil list v žep. Kakor bi se ne bilo pripetilo nič posebnega, je sedel k pisalni mizi ter vzel v roko bližnji akt. Prebrskal je par strani, a takoj mu je roka nehote segnila v žep, in iz njega je vzel pismo »dobrohotečega prijatelja«. In prebral je njegovo vsebino vnovič. Nato je naslonil glavo v dlan ter razmišljal. In vnovič se je glasno zasmel.

»Prav navadno, surovo obrekovanje!«

Hotel je verjeti tem besedam, ki so mu polglasno ušle iz ust, saj je bil globoko prepričan o ljubezni in poštenosti svoje žene. A vendar mu je v tem hipu legla na dušo temna misel, in postalo mu je tesno okoli srca. Tako neprijeten čut ga še ni nikdar obšel kakor v tem trenutku.

Vstal je ter stopal po pisarni gori in doli. Semtertja je stresal z glavo ter večkrat ponavljal:

»Ne, to ni mogoče, ni mogoče! In pa s takim obliznjenim gigrlom!«

A bolj ko se je izkušal pregovoriti, da to ni mogoče, bolj in bolj mu je šepetal drugi glas: da, to je prav lahko mogoče! Ne! . . . Da! . . . Vrag ga vedi, vsaka ženska je naposled največja uganka na svetu! . . .

Črez nekoliko časa je vnovič sedel, vzel pero v roko ter nekaj napisal na zadnjo stran prejetega lista. Nato ga je zopet skrbno zvil ter vtaknil v žep.

Kmalu se je zopet zatopil v svoje akte in bil je videti miren, vsakdanji . . .

Ko je opoldne stopil v svoje stanovanje, mu je prišla nasproti Netka. Prizibala se je na prstih, lahka in vesela. Svoje bele, do komolca zavihane roke je iztegnila proti njemu ter se mu ovila okolo tilnika. Njene ustnice so iskale njegovih.

»Ah, porednež, čemu se umikaš?«

A Vid je obračal glavo zdaj na eno, zdaj na drugo stran, in ona je zaman lovila njegove ustnice.

»Vid, čemu me dražiš?«

»Pusti te neumnosti, saj sva že stara!«

Njene roke so se hipoma umaknile od njega in ji padle navzdol. Vprašujoče njene velike oči so mu plašno zrle v blede obraz. Negove besede so bile trde in izgovorjene z glasom, kakršnega še ni čula iz njegovih ust.

»Vid, kaj to pomeni,« je viknila, in solze so ji zalile oči. Tedaj se je pa Vid siloma otresel preplavljajočih ga čutil in planil je k njej ter jo z vso silo prižel na prsi svoje.

»Nič, dušica, nič. Tako sem nekam čuden! . . .«

Sedla sta k mizi ter obedovala. In Vid je bil ves čas tako nenavadno vesel in razposajen, da se je morala Netka vedno in vedno smejati.

A med obedom ga je vprašala:

»Vid, kdaj pojdeš zopet na kako komisijo?«

Vid pa se je nehal smejati, in neka resnost mu je šinila v obraz. Oko se mu je vprlo v soprogo ter ji hotelo prodreti v dušo.

»Za Boga, Vid, kaj ti je?«

»Eh, nič, prav nič . . . da . . . glava me boli!«

Skoro je jecljal, ko je to govoril.

»Da, glava me boli. Toda, čemu . . . čemu bi rada videla, da bi šel kam na komisijo?«

Gledal je v tla in bobnal s prsti po mizi.

»Toda glava me boli, za nekoliko časa ležem. Pusti me samega!«

Naglo je vstal ter odšel v bližnjo sobo. Tamkaj se je zleknil po divanu ter se obrnil proti steni . . .

Netka je v tem vršila svoje gospodinjske posle, kolikor se je dalo tiho, nešumno. Hodila je po prstih, prestavljala semtertja posodo tako rahlo, da bi se bila slišala miš v sobi.

Vedenje Vidovo jo je vznemirjalo. Še nikdar ni bil tak. Kaj mu je prišlo navzkriž? Razbijala si je glavo, da bi ugenila, ali slednjič je prišla do zaključka, da je res bolan, ali pa da ga zalezuje huda bolezen. In že ga je videla v duhu vijočega se v smrtnih bolečinah, bledega in ugasujočih oči. Prijeti se je morala ob omaro, tako se je prestrašila lastne domišljije. Oči so ji zrle plašno skozi okno na vrt, kjer se je v jesenskih solčnih žarkih blestelo rdečkasto listje po drevju. In potegnila je močna sapa, drevje se je streslo, in odtrgalo se je nekaj listov ter v ovinkih plulo proti tlom. In Netki se je hipoma zazdelo, da so se tako odtrgale nade njene duše, njenega življenja ter se sedaj razprhujejo . . .

V sosednji sobi je nekaj zašumelo. Vid se je obrnil na divanu. Netka se je vzdramila ter hitela k njemu. In ko se je nagnila nad njegovo glavo, zazrla je pred seboj smrtnobledi njegov obraz in trdo stisnjene ustnice. Oči so se mu bile za hip vprle vanjo, a takoj so se zopet zaprle, kakor bi bile utrujene.

Netka mu položi drobno svojo desnico na čelo ter mu pogladi zmršene lase.

»Vid, kaj ti je? — Govori!«

A Vid molči in se ne gane.

»Vid, jaz pošljem po zdravnika! — Slišiš, Vid?«

»Po zdravnika? Čemu? Saj nisem bolan!«

»Kaj pa ti je, duša zlata?«

»Duša zlata? — Haha, haha!«

In Vid je planil kvišku in smejal se je glasno in grozno. Premeril je parkrat sobo gori in doli, a potem se ustavil na sredi pred Netko. In pogledal jo je topo in zbegano ter dejal polglasno, vsako besedo naglašujoč: »Netka, čuj: kdaj pa hočeš, da pojdem na — komisijo?«

Netki je zastala beseda, in hkratu ji je oledenela kri po žilah. Vidov pogled, njegovo govorjenje, vse njegovo vedenje ji je hipoma rodilo misel, da je Vid obolel na duhu. Ta misel pa jo je prestrašila tako, da so se ji zašibila kolena in je morala sesti.

V tem se je pa Vid zavedel. Spoznal je, da je govoril nepremišljeno, da se je vedel nerodno, in vse to iz ničevnega vzroka. Kaj pa dokazuje ono brezimno pismo? Ali je imel kdaj povod, da bi dvomil o svoji ženi? In vest ga je začela peči.

»Potolaži se, Netka; jaz sam ne vem, kaj se godi z mano,« je dejal rahlo ter pristopil bliže nje. »Saj te imam rad, tako rad!«

In sklonil se je k njej ter dahn timer poljub na njeno belo čelo.

Netki je nekoliko odleglo.

»Čuvaj se, Vid, da ne oboliš! Pojdi na izprehod; čisti jesenski zrak bo dobro del tvojim razburjenim živcem. Toda prej poglej še Borisa!«

Prijela ga je pod pazduho ter ga rahlo vlekla za sabo v bližnjo sobo.

Tam je na posteljici spal njun sinček Boris. Ročici z drobnimi belimi prstki je držal izpod snežnobeke rjuhice, a nežna glavica z napetimi ličci in ozkimi, črešnjevordečimi ustnicami je bila nagnjena nekoliko na stran. Počrez po rjuhici se je žarel rumen solnčni trak, ki je uhajal skozi presledek pri zastoru, ter se zrcalil kakor zlat, posteljico preprezajoč pas.

»Kako rahlo spi,« je dejala Netka ter popravila rjuhico.

Vid se je približal ter se zamaknil v otroka. Nepremično je strmел v njegov obrazek. A glej čudo! Bolj ko je motril te poteze, bolj so se zabrisavale pred njegovimi očmi, in predno se je bil zavedel, je videl na posteljici neko drugo glavo, glavo s potezami in obrisu — Milana Vejača. Huj, kako mu je podoben! Ta misel se mu je ostro zarila v komaj nekoliko pomirjene možgane . . .

»Vidiš, Vid,« je dejala v tem Netka. »Zopet bode treba novih rjuhic in nove odeje. Kaj ne? Glej, kako se vidi že oguljena! Toda glej, že davno sem ti hotela povedati, pri Sedlaku v prodajalnici nismo dobro postreženi. Vse je nekako preležano in predrago. Tudi jestvine niso vedno sveže. Kaj praviš, Vid, ako bi začeli jemati pri Vejaču?«

Vid se zasmije in reče:

»To se pravi, pri — Milanu Vejaču, kaj ne?«

Vid je pričakoval, da pride Netka v zadrego, da zardi ali povesi oči . . . Toda ona je stala pred njim popolnoma mirna, le sama pri sebi se je čudila, čemu poudarja vprav Milana Vejača.

Hej, kako je zvita in prekanjena, si je mislil Vid. A glasno je dejal: »Dobro, dobro, le jemlji pri Vejaču, toda vse, razumeš vse, sladkor in maslo, kavo in slanino, rjuhe in rjuhice in — in — in — vse, z eno besedo popolnoma vse, kar potrebuješ za telo in — in — dušo!«

Njegov glas je bil hripav in skoro kričeč. Pograbil je klobuk ter naglo odšel . . .

2.

Ko je Vid stopil na ulico, je nekoliko postal ter pogledal kvišku na okna svojega stanovanja. To je storil vselej, ko je odhajal

sam z doma, ali pa sam prihajal domov. In res, tudi sedaj je bila Netka pri oknu. Toda sedaj se mu ni smehljala kakor navadno, pač pa ji je odsevala z lic resna skrb. Vprav mu je hotela zaklicati vnovič, naj se čuva, v tem hipu je stopil Vid že dalje, ne da bi se brigal zanjo. Tedaj se je pa Netka opotekla ter omahnila na stol. In naslonila si je glavo v roke ter zaihtela . . .

Vid pa je stopal dalje po prašni ulici. Ni se ozrl niti na desno, niti na levo, mrklo zroč predse. Na ovinku ga je srečal Milan Vejač ter ga pozdravil. Vidu je zastala noga. Nekaj ga je zgrabilo v prsih, in pest se mu je skrčila. Hu, kako bi skočil vanj in trgal bi mu meso kosec za koscem z grešnega telesa! Tak smrkavec, a rušitelj njegove sreče! Toda o pravem času se je še domislil, kako neumnost bi storil, ako bi iztegnil roko svojo po takem pobalinu. In stopal je dalje, ne da bi bil odzdravil. Milan pa se je ustavil, zmajal z glavo ter gledal za njim. Ko se je skril Vid za ovinkom, je Milan zmajal vnovič z glavo ter mirno nadaljeval svojo pot.

Vid ni imel danes sreče. Najrajši bi bil videl, da bi se neopazovan zmuznil skozi ulice tja ven iz Dolge vasi, daleč, daleč, kjer bi bil sam, nemoten v mislih svojih. Ali že za par korakov dalje ga je srečal notar ter ga ustavil.

»Lep dan, gospod prijatelj, kaj ne-e? Škoda ga je prečepeti v pisarni, kaj ne-e? Ako dovolite-e, pa vas malo spremim, kaj ne-e? Sicer pa bi rad nekaj govoril z vami, torej dovolite, kaj ne-e?«

»Ne maram, hodite svojo pot!« zavpije Vid ter korači dalje.

Notarju so od strahu in začudenja zdrsnili naočniki z nosa, in usta so se mu odprla sama ob sebi.

»Kaj mu je-e?« je vzdihnil ter se počasi obrnil. »Sicer tako vljuden človek, a danes tak surove-ež! . . .«

Komaj se je Vid iznebil notarja, že mu je prihajal od druge strani nasproti njegov šef, stari sodnik. In Vid je vedel, da ga obsuje cela ploha praznih besed, in streslo ga je. »Hu, hu«, je zaječal, a v istem trenutku se je že obrnil ter izginil v bližnjo stransko ulico. Hodil je naglo, skoro da ni tekel, a ko mu je izginila za hrbtom zadnja hiša, si je oddahnil ter snel klobuk z glave. Na čelu so mu stale potne kaplje, a v srcu ga je zeblo, da, zeblo . . .

Pot je vodila Vida naprej mimo travnikov, na katerih se je v velikih skupinah plodil jesenski podlesk. V ozadju blizu že orjavele seči so se pasla goveda, in glasovi obvratnih njih zvoncev so se tožno razlegali po planjavi. Na koncu travnikov je bila dolga njiva, posajena s krompirjem. Suha, rjava krompirjevica se je vila po črni,

mastni zemlji in spletala velike, semtertja rahle zanjke. Iz poman-drane zemlje je tupatam gledal napol izkopan rumen krompir, debel in podolgovat in se svetil, kakor bi bil že zdaj/zabeljen. Ko je Vid došel do konca njive, ga je prestrašil rezek šum, ki je nastal na njegovi desnici. Noga mu je nehote obstala, in v prsih ga je zapeklo. Iz krompirjevice je namreč sprhutala jata poljskih jerebic z glasnim vpitjem ter letela proti bližnji meji. Napravila je velik ovinek, a nazadnje sedla med nizko grmičevje. Ko je Vid povzdignil oko na nasprotno stran, je zagledal človeka s puško na rami.

»Ah, ah, jerebice, kaj ne, gospod adjunkt?« je že od daleč vpil prihajač. »Oh, dobro sem jih videl, kam so sedle. To bo po-kanje, kaj ne, Diana? Dober dan, gospod adjunkt!«

Vid je spoznal v lovcu trgovca Vejača, in kletvica mu je siknila iz ust.

»Ali ne bom imel nikjer miru?« je vzdihnil nato bridko ter naglo stopal dalje, ne da bi se bil odzval prišlecu.

»Ali je gluh ta gosposki sin?« je mrmral sam s sabo Vejač. »Ej, brate, nikar tako ponosen! Vejač ima več pod palcem nego ti v svoji ošabni glavi. Ej, ej!«

Vid se niti ni ozrl ter zavil prav v nasprotno stran. Komaj se je bil oddahnil četrť ure, že je za mejo dvakrat počilo.

»Uboge živali! In kaki tepci jih streljajo!« je dejal pomilovalno Vid ter se zleknil na nekem osredku na mehko travo . . .

In bilo je, kakor bi se bila mati zemlja usmilila Vida, kakor bi mu bila počasi izsesala razburjeno kri ter mu vlila v žile hladila in krepila. Vid je začutil, da se mu živci krepijo, da se ga počasi polasča neki dobrodejen mir in se mu jasni v možganih. In nehote je izpregovoril dvakrat zapored: »Ah, to je dobro, dobro!«

In s polnimi požirki je začel dihati vase sveži vzduh in vonj po smrečju, ki se je črnelo nedaleč od njega po nizkem holmu. Ta vonj!

Solnce je počasi lezlo proti zapadu. Od daleč so se svetile strehe dolgovaške in šipe pri oknih v njegovih žarkih, in svetili so se gorski vrhovi in vrhovi smrek in jelk, svetili se obronki gozdni, svetila se v morju svetlobe cela okolica.

In solnčni žarek je prodrł tudi v srce Vidovo in mogočno razsvetlil njegovo dušo. In solnčni žarek je šinil tudi v njegove možgane ter jih razsvetlil v najskrivnejši kotiček, in Vid je začel misliti bistro in jasno . . .

Vnovič je potegnil brezimni list iz žepa ter ga zopet prebral. Nato ga je obrnil ter prebral tudi ono, kar je zjutraj napisal sam.

Kako to, da so mu prav tačas šinile na misel te besede? Ali je to slučaj, ali je več nego slučaj?

Napisal pa je bil:

»Kaj temu treba žalovati
in kaj jeziti se, ječati,
kaj treba tistemu trpeti,
kdor moč ima, vse — razumeti!?»

Te besede pa mu je roka napisala samo mehansko, o njih ni hotela duša vedeti prav nič; to je kazalo vse njegovo današnje nastopanje, kazal njegov gnev in njegova potrnost. A zdaj šele je začel razmišljati o njih. Ali je imel on moč, da bi bil ta dogodek prav razumel? Recimo, da ga žena res vara, ali ni morda upravičena v to? Ali je on v svoji sebičnosti res upravičen, zahtevati od nje, da bodi samo in edino le njegova? In ali se ni morda ona nehote motila v onem usodnem trenutku, ko je verjela, da ga ljubi, ko mu je obljubila večno zvestobo? Da, trenotek, kako važen, kako usoden je človeku najčešče samo trenotek! Kaj potem, ako je bila spoznala, da je prevarala samo sebe, ko je bila uvidela, da je priklenjena na neljubljenega moža? Ali ni tedaj ona tisočkrat bolj vredna pomilovanja negoli on? In imali on pravico, ji spričo tega kaj očitati, mučiti jo in mesariti njeno notranjost? Kaj pa, ako bi se njemu kaj takega pripetilo, ako bi kdaj uvidel, da je tudi njega prevaral trenotek, ako bi hkratu začutil v sebi led in mraz, ako bi ga nepripravljenega zalotila tema, noč? In ako bi kdaj iskal utehe drugod, kdo bi bil upravičen, da bi mu smel kaj očitati? Ali nima na svetu vsakdo enakih pravic? Bodi to, kar je meni v tolažbo, drugemu v greh, kar je meni v bodrilo, drugemu v propast in pogubo? Vsakemu enake pravice! Tam, kjer kdo misli, da je upravičena trda beseda in surovo dejanje, tam pošten človek mnogo prej uvidi, da je treba — usmiljenja in človekoljubja! In usmiljen, vznesen nad vsako vsakdanjostjo je hotel biti odslej tudi Vid Dobrin. In prvi korak, ki ga je hotel storiti do tega vzvišenega načela, je bil ta, da je izkušal razumeti prestopke svoje žene. In kdor izkuša kaj razumeti, ta čestokrat tudi najde moč, da razume! —

Vid je spravil mirno listek v žep ter vstal. Pogladi si je obleko, pogledal na sonce, ki je bilo zdaj že blizu zatonja, ter se odpravil domov. Pri srcu mu je bilo nekam praznično, svečano in toplo, kakor bi bil vprav spretno dovršil težavno nalogo. Počasi je stopal

proti Dolgi vasi, niti sence nezadovoljstva ni bilo v njegovem srcu.

Ko je bil dospel do prve hiše, je zagledal čuden prizor. Priletna ženska zagorelega obraza in visoko izpodrečanega krila, izpod katerega se je videlo dvoje tankih, izsesanih nog, je tirala po stopnicah gori na hodnik opotekajočega se in preklinjajočega pijanca. Toda bolj nego on je vpila ona in obenem je udrihala s polenom po hrbtu njegovem, da je tulil vsled bolečin.

»Čakaj, klada pijana! Prasič pijani, da bi te strela! Joj, ta gliva glivasta zažre vsak krajcar, doma pa stradamo. Čakaj, na, na!«

In zopet je udrihala.

»Včeraj so nam prodali kravo, jutri pa pojde za njo še koza. Vrag te ubij! In otroci, še srajc nimajo in želodce si morajo greti na solncu, da jim lakote ne zamrznejo! Na, zlodej!«

Zdaj je pa treščilo po glavi, in mož se je vrhu stopnic krvav zgrudil na hodnik. Nobenega znamenja ni dal od sebe. Ležal je na zobeh.

Ženska se je pa oddehnila, vidno zadovoljna, potegnila z rjavo roko preko ust ter izginila v hiši. Kmalu nato je stopila zopet ven, in ž njo je bil nekako dvanajstleten deček zmrušenih las in potuhnjenega pogleda. Na sebi ni imel drugega nego razcapane hlačiice, ki mu niso segale dosti čez kolena, a rjave, ozke prsi so bile popolnoma gole.

»Primi!« je zavpila ženska ter potegnila izpod moža njegove roke.

In deček je prijel očeta za roke, mati pa ga je držala za noge. In drsajoč ga po tleh, sta vlekla moža čez prag. Sinček je zakrivil usta kakor v posmeh, in iz njih mu je molel slinasti jezik . . .

Vid je nekoliko postal ter opazoval grozni prizor. Strah in groza sta mu napolnila dušo. In ko je stopal dalje, si je mislil: kaj nesrečna ljubezen, kaj nezvestoba zakonska, to še ni nikaka nesreča; ali to, to, kar sem videl sedaj, to je nesreča! In kolikor dalje je stopal, toliko bolj je bil prepričan, da je na svetu še mnogo, mnogo bolj perečih vprašanj, nego so vprašanja ljubezenska, mnogo in mnogo večjih nesreč, nego so nesreče, izvirajoče iz ljubezni. Za té naj se brigajo debelotrebušneži, ki se brezskrbno valjajo v svoji masti, plitveži, ki ne mislijo ped predse, in sebičneži, ki so zaljubljeni v svoje gnilo meso. Poštenih, resnih mož delo pa je, da se posvetijo občnemu človeškemu blagru, da pozabijo sami nase in žive človeštvu . . .

Solnce je zahajalo za gorami, ko se je Vid obrnil proti njemu. In zdelo se mu je, da ga gleda samo obličje božje, ki mu prijazno namiguje, ki ga potrjuje v njegovih mislih ter mu kaže za sabo pot tja gori proti jasnim višavam . . .

3.

Ko je Vid stopil v svoje stanovanje, je na hodniku nehote postal. Iz sobe je zaslišal polglasno govorjenje. Bil je glas Netkin, a drugi — moški glas, ki ga ni poznal.

V tem hipu je prihajala mimo njega pestunja.

»Kdo je notri?«

»Gospod Milan Vejač,« odgovori pestunja ter gre svojo pot. Vidu se je zazdelo, da ga je pogledala nekako škodoželjno, in jo je hotel poklicati nazaj. Toda v tem hipu si je premislil ter izginil v svojo sobo. Tam se je najprej sezul ter nataknil mehke cipele. In začel je hoditi tiho gori in doli.

»Torej, to je gotovo sedaj, da imata nekaj skupaj,« si je zamrmral. Bil je popolnoma miren, kakor se spodobi možu, ki se je otresel vseh predsodkov in si ustanovil za svoja dejanja tako vzvišena načela. In da bi ta mir svoj še bolj podkrepil, si je dejal: »Saj sem tako miren!«

A nehote se je pri teh besedah ozrl na divan ter gledal tja, kakor bi tam nekdo sedel, ki mu ugovarja ter dokazuje ravno nasprotno.

»Res, popolnoma miren,« je potrdil Vid vnovič skoro ježno. »Vzvišen sem nad take malenkosti, v meni je jasno, in pred sabo vidim jasno načrtano svojo pot. Jaz sem miren!«

Toda oni na divanu se mu je zarežal v obraz ter dejal porogljivo:

»Vid, saj res, ti si miren, kaj ne? In duša tvoja je tudi mirna, kaj ne?«

»Duša moja?« je vzdihnil Vid. »Seveda, popolnoma mirna!«

»Ha-ha, nagni svoje uho in prisluškuj! Ali ne čuješ, kako ti nekaj groznega, pošastnega komaj slišno leze vanjo? Ali ne čuješ, vedno večji šum . . . glej, narašča . . . narašča!« mu je govoril nasprotnik . . .

Vida je zaskalelo v prsih, in prijel se je zanje.

»Beži izkušnjavec, beži . . . jaz sem miren,« je viknil ter se prijel za glavo.

A Vidu se je temnilo pred očmi, neznanska duševna boleost se ga je polotila.

»Toda jaz sem miren,« je dejal vnovič ter s pestjo udaril po mizi.

A tedaj se je napolnila soba z zlobno se režečimi obrazi, ki so iz vseh kotov strmeli vanj z brezzobimi svojimi čeljustmi. In rogali so se mu ter sikali: »Vid, oj Vid, v tebi je jasno. Ti si junak! Ha-ha, strl si vse konvencionalne laži! Slava ti, Vid!«

In oni na divanu je rastel ter dosegel z glavo svojo celo do stropa in glasno je izpregovoril: »Vid, ti si velik, resnično velik!«

In Vidu je to delo dobro, usta so se mu zaokrožila na smeh, in dejal je: »Hvala vam vsem; da, jaz hočem biti velik — v meni je jasno . . . jasno . . .«

»Slava ti, slava ti!«

Soba se je začela prazniti, Vid pa je ostal sam sredi nje z izbuljenimi, preplašenimi očmi, a ustnice so mu bile še vedno zaokrožene na smeh.

Tedaj je zaslišal zunaj Netkin glas, ko je vprašala: »Anka, ali ni gospoda še doma?«

»V sobi je!« je odgovorila pestunja.

V tem hipu so se vrata odprla, in k Vidu je hitela Netka. Toda prav tačas je začela soba plesati okoli Vida. Vid pa je iztegnil roke ter se začel vrteti v kolobarju. In viknil je: »Da, premagal sem vas, peklenske moči! Huj, v meni je jasno . . . Netka!«

Besedo »Netka« je izgovoril, kakor bi se mu bila iztrgala iz dna duše, iz dna uničenega srca.

Takoj nato pa se je spotaknil in padel je po tleh . . .

4.

Neki popoldan je prilezel davčni praktikant bled in prepadel k sodnemu diurnistu v podstrešje. Kakor utrujen je naglo sedel na stol ter dejal: »Nace, mene peče vest. Prehuda šala je bila to.«

Diurnist nekoliko pomolči, potem pa de malomarno: »Vraga, kdo bi si bil mislil, da je tako rahločuten in pa da pojde tako brezmiselno na limanice!«

»Uh, res je, prav praviš. Toda pravijo, da bode težko kaj iz njega.«

»Kar je, pa je! Meni se sicer smili, pa dober človek je bil!«

»Sam vrag vedi, da je ona morala prav tisti dan poklicati Milana k sebi. Ali ni mogla sama stopiti v prodajalnico ter si tam ogledati vzorce? Čemu jih je moral donesti ravno ta cepec!«

»Ljubi moj, usoda!«

Diurnist je zazeval, da se mu je videla škrbasta gornja čeljust, ter zevajoč vprašal: »Toda, pove j mi še enkrat, kako je vse to bilo, skoro sem že pozabil!«

»Kako? Saj veš, na Dobrina sem imel vedno neko piko, ker me je v prejšnjih časih tako preziral in tudi pozneje toliko, da mi je odzdravil. Kaj takega ne more prenašati moja narava. Uh, kako bi jim hotel pokazati takim vihonosnikom, ako bi imel kaj moči! — Vsakikrat, ko sem Dobrina srečal, me je pogrelo v prsih, in vedno sem želel, da bi vendar enkrat izginil iz Dolge vasi. A tedaj sva bila nekdan skupaj z Milanom Vejačem. Ravno je bil pred nekoliko dnevi prišel od vojaških vaj, kamor je bil prvič poklican kot rezervni častnik. Sam vrag vedi, kako so mogli takega tepca napraviti za poročnika! Bil je tisti dan silno melanholičen in vzdihoval je venomer. Sedela sva v gostilnici, in on je pil, kakor bi izlival na apno, in glavo je povešal kakor bolna kura. Ko sem ga bil že nekolikokrat vprašal, kaj ga teži, mi je povedal, da je zaljubljen, črez ušesa zaljubljen. »Ah, ti ne veš, kako je lepa, kako angelski je njen obraz! Da bi jaz bil vsaj njena cipela in bi smel tičati pod njeno nožico!« Take in enake bedastoče mi je klatil ter nazadnje prišel do zaključka, da se obesi, ako ga ne usliši. Kdo pa je ona, sem ga vprašal. »Adjunkta Dobrina žena, ona je!« je dejal komaj slišno ter vnovič vzdihnil. — Pozneje je večkrat stopical pod njenimi okni ter se oziral kvišku kakor gos, kadar pije vodo. Ko sva se zopet sešla črez nekoliko dni, je bil nekaj bolj vesel, in komaj sem prisedel k njemu, že mi je začel govoriti: »Ah, ljubi moj, sinoči sem pa bil pri njej. Ko sem vstopil, me je objel omamljiv vonj po rajskih cveticah, ki so rasle po vseh kotih njene sobe. Bile so lepe in njih cvet bujen kakor kipeče prsi hurisk. Na sredi sobe je bil divan, prevlečen z žametasto prevlako, a na njem so temnele mehke blazine. Sredi blazin pa je slonela ona ter me prijazno vabila k sebi v svoje razkošno naročje. In iz vseh kotov so se oglasili srebrni zvončki, zaigrale so nevidne citre z najmilejšimi glasovi ter proslavljale ljubezen mojo, poroko moje duše z njeno. Ah, zakaj je to vse tako hitro minilo, zakaj sem se prehitro zbudil?« Njegovo oko je pri tem pripovedovanju čudno žarelo; bil je ves kakor prerojen, in njegov dolgočasni obraz je bil videti v tem hipu celo duhovit. Ah, to se ti je samo sanjalo, kaj ne, prijatelj? sem ga vprašal jaz. A on je odgovoril: »Da, samo sanjalo, a take sanje so tudi — nebesa, vsaj za hipec!« — Pri tem njegovem pripovedovanju mi je pa šinila v glavo misel: kaj, ko bi se Dobrinu sporočilo, da ga žena vara z Milanom. Eh, to bi bila

šala in zraven morda tudi — maščevanje. In ta misel me ni hotela zapustiti, in prišel sem bil k tebi, kjer sva oni usodni dan napravila dotični še usodnejši listek. In že ko je imel Dobrin listek v roki, je usoda nalašč hotela, da je zvečer našel pri ženi Milana. Ali ni bila tako krivda dokazana? A ona je bila samo pri Vejaču naročila, naj ji pošljejo na pogled vzorce modnega blaga. In tedaj se je ponudil Milan sam, da jih ponese tja. Kdo je bil tisti dan srečnejši od Milana! Videl sem ga, ko je ravno prihajal od nje. Zadovoljnejšega si ne moreš misliti velikojedca, ko vidi pred seboj rumeno pečenega purana s kislo in sladko solato.«

»Dobrin je pa v tem obolel, ta osel,« je dejal diurnist, ko je praktikant končal in si prižigal že šesto cigareto.

»Da, mačuh ga je uničil,« pravi praktikant in umolkne.

V sobi se je začelo mračiti, in čedna tovariša sta samo pušila in pušila, da je bila cela soba preprežena z dimom.

»Kaj pa ona, njegova gospa?« vpraša črez dolgo praktikant.

»Sama kost in koža jo je, njena lepota je izginila!«

»Pravijo, da je v njegovi obleki našla oni list.«

»Da, in to ji je najhujše... Čudo bi ne bilo, ako bi zblaznela!«

Nekoliko tednov pozneje sta sedela v sobi, kjer je že peč razširjala mehko toploto, prav blizu drug drugega Netka in — Vid.

Vid je bi še zelo bled, in skozi belo kožo na rokah so se svetile modre žile. Njegov obraz je bil sicer še upadel, a v očeh mu je sijalo življenje, ki so mu je bili zdravniki rešili le s težavo. Toda glava njegova je bila plešasta, legar je zahteval njegove lase.

Tudi Netka je bila še vedno upadla in blede, a njena prejšnja živahnost se ji je bila že povrnila.

Vid je držal Netko za roke ter jih božal, a ona mu je z glavo svojo slonela na rami. V peči je veselo prasketal ogenj, zunaj so drevesa otresala zadnje svoje listje, a solnce je pošiljalo skozi šipe svoje žarke po sobi.

»In da si mogel kaj takega verjeti, Vid? Glej, takoj bi mi bil pokazal ali povedal, kaj te muči, in mnogo trpljenja bi se bila lahko ognila oba. Toda, sedaj je vse dobro, kaj ne, Vid?«

In privila se je še bliže njega ter ga strastno poljubljala.

Vid se ji je rahlo izvil ter dejal: »In vendar je bilo to potrebno, kajti šele sedaj je v meni popolnoma jasno, in prav tako bode jasno tudi v tebi in imela bodeva ena načela, ene težnje!...«

V sobo pa so lili vedno čistejši solnčni žarki...

